

„Pandemie španělské chřipky 1918/19 se zvláštním zřetelem na České země a středoevropské poměry“.

AKTUÁLNOST

Aktuálnost tématu prospektivně je dána trvalým rizikem vzniku nových virů chřipky schopných vyvolat novou pandemii, retrospektivně neúplným zpracováním španělské chřipky v Českých zemích z pohledu historiografie. Autor druhý z důvodů dokládá 12 literárními prameny vydanými v posledních 20 letech. Ty se zabývají českými dějinami inkriminovaného období. Některé nezmiňují španělskou chřipku vůbec, jiné se omezují na stručnou připomínku, další se snaží řádově naznačit velikost ztrát na životech, avšak čísly omezenými na užší region (např. na Prahu). Autor tak oprávněně dochází ke konstatování, že se česká historiografie počtem obětí španělské chřipky v Českých zemích nezabývá a tuto mezeru hodlá doplnit.

METODY

Autor zvolil pět různých metod odhadu počtu zemřelých v Českých zemích. Obecně pracoval s myšlenkou, že zvýšení počtu úmrtí v roce 1918 proti předchozím letům bylo hlavně v důsledku španělské chřipky a s ní asociovaných komplikací.

Odhad I – podle excesu celkové úmrtnosti v ročním srovnání: rok 1918 proti průměru 4 let (1914-17) a 3 let (1914,16 a 17)

Odhad II – podle porovnání všeobecné měsíční úmrtnosti pro rok 1918: průměr jednotlivých měsíců září – prosinec 1914 až 1917 proti těmto měsícům roku 1918.

Odhad III – na základě ročního srovnání případů úmrtí u jednotlivých chorob: rok 1918 proti období 1914-17.

Odhad IV – dle údajů pražského fyzikátu: přepočtení mortality na chřipku v Praze na České země při mortalitě 0,69%.

Odhad V – ze souboru sond v 16 matrikách v Českých zemích: přepočtení podle průměrné mortality na chřipku 0,52% v 16 matričních okrscích na České země.

VÝSLEDKY

Extrapoláty jednotlivých odhadů došel autor k číslům 46.000 – 77.000 úmrtí na chřipku v Českých zemích ve 4 vlnách v letech 1918 – 1920. Autor na více místech textu vyjadřuje, že si je vědom úskalí práce s ne vždy spolehlivými historickými počty nemocných a zemřelých a dále faktorů, které mohly nepříznivě tyto počty ovlivňovat ve světové válce a krátce po ní. Použil proto verifikaci vzájemným srovnáním pěti různých metod odhadu a porovnáním svých výsledků s výsledky zemí s podobnými demografickými poměry – Německem, Francií aj. a s evropským průměrem. Počty zemřelých jsou řádově podobné a výsledky autora tak působí věrohodně.

NOVÉ POZNATKY A VÝZNAM PRO DALŠÍ ROZVOJ VĚDNÍHO OBORU

Španělská chřipka v Českých zemích nebyla v úplnosti dat a počtu úmrtí dosud zpracována. Lze říci, že tuto mezeru práce vyplňuje. Extenzivní rozsah citovaných informačních pramenů a použité metody odhadů mohou být pro příští badatele v dané problematice vítanou oporou. Autor hodlá podle osobního sdělení výsledky práce publikovat v odborném tisku, čímž budou dostupnější odborné veřejnosti.

FORMÁLNÍ STRÁNKA

Práce je na 200 stranách a je logicky rozčleněna do 11 kapitol. V Úvodu autor sděluje svou cestu k zájmu o španělskou chřipku v Českých zemích – při práci na biografii Franze Kafky zjistil kontrast mezi závažností této epidemie a chudým historickým zhodnocením.

Ve II. až IV. kapitole shrnuje terminologii a současné medicínské poznatky o chřipce a její terapii. V V. kapitole se hovoří o epidemiologii chřipky, v VI. o historii španělské chřipky, v VII. o společenském dopadu. V VIII. kapitole je autorův přínos v pokusu o rekonstrukci počtu obětí v Českých zemích, v dalších jsou literatura, jmenný rejstřík a přílohy s tabulkami.

Informace autor čerpal z archivů (Národní archiv v Praze, Archiv hl. m. Prahy, Vojenský ústřední archiv v Praze), 25 excerptovaných časopisů z roku 1918/19, 162 tištěných pramenů (časopisů a monografií) a 147 literárních pramenů. Po této stránce jde o velmi rozsáhlou informační základnu a tím i historicky cenný souhrn dat. Detailnost historického pokrytí jednotlivých problémů a časté citování světově významných, ale i regionálních medicínských, politických a kulturních autorit naznačuje nejen autorovu úctu k nim, ale i radost vědce z práce s historickými prameny. Určitá námitka může k témuž být, že citování básníků a novinářských klepů zpomaluje směřování k cíli, osobně si však myslím, že dodává odbornému textu určitý půvab.

Literární kvalita textu je na vysoké úrovni. Text je plynulý, logický, vazba na literární odkazy přehledná, čeština přirozená a výrazově bohatá. Nepochybně je zde znát dlouholetá spisovatelská a nakladatelská zkušenost autora i oddaná práce překladatele.

OTÁZKY

- Historie španělské chřipky ukazuje, jak probíhala její pandemie bez zásahu moderní medicíny, tj. se státem organizovaným zdrav. dozorem, možnostmi rychlé diagnostiky, prevence očkováním a terapie antivirové i komplikací chřipky. Některé země Afriky a Asie mají úroveň zdravotnictví velmi nízkou a podmínky pro mutaci viru i přenos z ptáků a savců na člověka z důvodů klimatických a epidemiologických příznivé. Projevuje se to v zemích této části světa na charakteru chřipkových epidemií ve srovnání s vyspělými zeměmi ?
- Při vzniku nového patogenního viru ptačí chřipky rizikového pro člověka může hrát roli včasná detekce klinických symptomů – jaké jsou symptomy ptačí chřipky u ptáků ve velkochovech?
- Mělo by smysl srovnat počty úmrtí na španělskou chřipku prospektivně srovnáním let 1918 – 20 s následujícími lety mírovými, které mohly poskytnout spolehlivější statistická data než roky válečné?

ZÁVĚR

Dr. Salfellner shrnul detailně rozsáhlá historická data spojená s chřipkovou epidemií v Českých zemích v letech 1918/19, zvolil důvtipné metody k odhadu počtu úmrtí na tuto epidemii, výsledky počtů úmrtí jsou ve vzájemné kontrole přesvědčivé a literární úroveň práce je vysoká.

1. Autor ve své disertační práci prokázal schopnost samostatné tvůrčí vědecké práce a prokazuje předpoklady k udělení titulu Ph.D.
2. Práce splňuje požadavky kladené na disertační práce.

Doc. MUDr. Lumír Pock, CSc.

V Měšicích, 20. 4. 2017